

Mírotvůrci, nebo pachatelé? Analýza negativních doprovodných jevů misí OSN na udržení míru

JANA MENŠÍKOVÁ

Peacekeepers or Perpetrators? Analysis of the Side Effects of UN Peacekeeping Missions

Abstract: This article deals with the negative *side effects* of UN peacekeeping operations. The work aims to prove the relation between certain factors and the emergence of the *side effects* within the missions. For this purpose, a comparison of four case studies is applied (UNMIBH and trafficking in human beings, MONUC and sexual abuse, UNAMSIL and diamonds smuggling, and UNPROFOR and cooperation with warlords). The missions analysed in the case studies share some common characteristics (type of mandate, time period, etc.) but differ in the nature of the *side effects*. The applied factors are divided into external factors (the presence of the negative phenomenon before or during the deployment of the mission, the stage of the conflict, the efficiency of the central government) and internal factors (the national composition of the mission – the percentual representation of soldiers from Third World countries, levels of perceived corruption among the TCC's) and are considered within the context of each case study.

Key words: peacekeeping, Side effects, United Nations, UNMIBH, UNAMSIL, MONUC UNPROFOR.

Pojem peacekeeping – neboli operace na udržení či znovunastolení míru – vznikl na půdě Organizace spojených národů (dále OSN) teprve v 50. letech 20. století. Peacekeeping byl a je doposud nejúspěšnějším příkladem společného, nejméně invazivního dlouhodobého úsilí národů předcházet konfliktům a řešit je za pomoci vojenské síly. Po překotném rozmachu misí na udržení míru na počátku 90. let 20. století, kdy tvůrci mezinárodního uspořádání vložili ohromnou důvěru v jejich úspěšnost, znamenala Rwanda, Bosna a Somálsko krach konceptu operací na udržení míru jako takových. Tyto tragické události se staly vodou na mlýn kritikům OSN i misí samých a kromě oslabení role OSN závažně ovlivnily budoucí rozhodování o využití a smyslu peacekeepingu.

V dnešní době jsou vojenské operace na udržení míru spojeny s řadou problémů. Stále častěji se během působení mírové mise v postižené oblasti vyskytují doprovodné jevy: například pašování primárních surovin, spolupráce s warlordy, sexuální obtěžování, obchodování s lidmi, šíření pohlavních nemocí atd. Zjištění těchto neblahých skutečností jednou za čas vyústí v závažný skandál (například článek Josepha Loconteho ve Weekly Standard The UN Sex Scandal, jenž se zabýval případy sexuálního zneužívání a znásilňování žen v Demokratické republice Kongo vojáky mise MONUC) (Loconte 2005: 1), který snižuje kredibilitu OSN a samotné operace a zároveň živí pochyby o skutečně pozitivním

dopadu mise na danou oblast. Přítomnost takovýchto doprovodných jevů ohrožuje fungování celého systému peacekeepingu a je nutné se tomuto problému věnovat.

Tento článek se bude zabývat ověřováním relevance vybraných faktorů ve vztahu k výskytu doprovodných jevů u misí OSN na udržení míru. Základní hypotézou je předpoklad, že existují určité interní a externí proměnné, které mohou zvyšovat riziko vzniku doprovodných jevů. Jako interní nezávislé proměnné (související s vnitřní strukturou mise) budou zkoumány: národnostní složení – procentuální zastoupení vojáků ze zemí třetího světa – a úroveň korupce ve vybraných státech, které přispívají vojáky do mise. Externí nezávislé proměnné, jež se zaměřují na specifika oblasti rozmístění, zahrnují: stadium konfliktu v oblasti, kam je mise rozmístěna, dále výskyt negativních jevů nezávisle na přítomnosti mise či jejich existence souběžná s misí OSN a efektivitu státní moci. Výskyt nezávislých proměnných (předpokládaných příčin negativních doprovodných jevů) bude sledován ve čtyřech případech. Relevance těchto faktorů bude posuzována na základě četnosti jejich výskytů v těchto misích OSN: MONUC (1999–2010) v Demokratické republice Kongo, UNAMSIL (1995–2005) v Sieře Leone, UNMIBH (1995–2002) a UNPROFOR (1992–1995) v Bosně a Hercegovině.

Struktura článku bude následující: Nejdříve konceptuálně vymezím doprovodné jevy peacekeepingu a sám pojem peacekeeping. Konceptuální vymezení doprovodných jevů bude obsahovat i teoretické vysvětlení jejich vzniku. Dále představím analytický rámec této práce a zvolenou metodologii a objasním volbu nezávislých proměnných, jejich rozdělení a operacionalizaci. Následovat bude vlastní analýza přítomnosti faktorů u případových studií. Zjištěné výsledky budou poté shrnuty a zhodnoceny.

KONCEPTUÁLNÍ VYMEZENÍ

Operace na udržení míru – peacekeeping

Pro pojem peacekeeping existuje i český ekvivalent – mise na udržení míru. V tomto článku však budu používat především anglického pojmosloví, které vystihuje tyto specifické vojenské mise přesněji a jednoslovně. Pojem peacekeeping byl využíván i v článkách českých autorů uveřejněných v *Mezinárodních vztazích*, a bude proto považován za již zavedený pojem, jehož obsah je znám i české odborné veřejnosti (například Bureš 2007).

Jen málo procesů bylo na půdě mezinárodních vztahů definováno tak nejasně jako peacekeeping. Prakticky každá operace s cílem udržet či nastolit mír může být označena za peacekeeping, což může negativně ovlivnit pozitivní konotaci tohoto pojmu. Existuje proto snaha, především na půdě OSN, ale i mimo ni, tento termín užít. V literatuře lze nalézt definici tradičního peacekeepingu jako vojenské operace probíhající v rámci mezinárodního konfliktu, jejímž cílem je za přítomnosti vojenského personálu nenásilnými metodami dohlížet na dodržování příměří, zajistit odsun vojsk a monitorovat nárazníková pásma (například Benton 1996).

Původní mise na udržení míru v praxi znamenaly – dle definice Rolanda Parise – rozmístění lehce ozbrojeného mezinárodního kontingentu vojenského personálu za účelem plnění akcí jiného než donucovacího typu. Takovou akcí bylo například dohlížení na plnění podmínek stanovených příměřím (Lipson 2008: 3). Encyklopedie mezinárodních peacekeepingových operací autorů Ramsboothama a Woodhouse charakterizuje takovéto mise jako multilaterální, multidimenzionální a multikulturní (Ramsbootham – Woodhouse 1999: xv). Jejich definice považuje peacekeepingové mise za operace za přítomnosti vojenského personálu, jenž však nevyužívá síly k prosazení cílů. Taková mise je vedena pod hlavičkou OSN a slouží k udržení či nastolení mezinárodního míru a bezpečí v oblastech probíhajícího konfliktu (Ramsbootham – Woodhouse 1999: xi).

Moderní peacekeeping však prošel rozsáhlými kvalitativními změnami, a tyto definice ne vždy odpovídají pojetí dnešních operací. Brahimiho zpráva (2000), jeden ze stavebních

kamenů moderního peacekeepingu, definuje pojem velice obšírně, a sice jako padesát let staré úsilí, jež se vyvinulo z klasického vojenského modelu monitorování příměří a oddělování zneprátelených stran v mezistátním konfliktu do komplexního modelu, zahrnujícího řadu elementů (vojenských i civilních), které spolupracují, aby vytvořily podmínky míru v nebezpečných postkonfliktních oblastech (MacQueen 2006: 11).

Doprovodné jevy

Dle Aoi a jejích kolegů není možné v tak komplexním systému, jako je lidská společnost, zasáhnout zvenčí a docílit pouze zamýšleného výsledku. Jako vedlejší produkt těchto zásahů – mírových operací – definuje tzv. nezamýšlené důsledky (*unintended consequences*). Pod ně, dle zmíněných autorů, nespadá nesplnění mandátu a cílů mise ani jakékoli z aktivit vojáků, které vznikají z popudu zainteresovaných států (Aoi – de Coning – Thakur 2007: 6).

Při zkoumání doprovodných jevů mírových operací je třeba mít na paměti, že jejich výskyt je posuzován z hlediska morálních standardů liberálnědemokratické společnosti západního světa a často chybí reflexe nad tím, kde doprovodné jevy mírových operací vznikají. Problém nastává tam, kde snaha obnovovat státy na liberálnědemokratickém principu vede k posílení kriminalizace postkonfliktní společnosti, nebo tam, kde se nástroje tohoto úsilí stanou samotným vykonavatelem trestné činnosti (Mayall 2007: 30). Takovým příkladem jsou i doprovodné jevy operací OSN na udržení míru.

Teoreticky lze vysvětlit vznik těchto doprovodných jevů dvěma hlavními způsoby: teorií komplexních systémů a konceptem „*Do no harm*“ („Neškod“²) Mary Andersonové (Jones 2003: 1). Tyto dvě teorie vytvářejí základ pro vysvětlení, jak vzniká fenomén doprovodných jevů. Netvoří však hypotézy, které budou nadále v práci testovány nebo budou nadále využívány. Jejich smyslem je teoreticky uvést, proč k doprovodným jevům vůbec dochází a jak je lze nahlížet.

Na poli sociálních věd můžeme obecně rozlišovat mezi dvěma základními systémy – s fixním procesem (*determined*) a přizpůsobivým procesem (*adaptive*). Procesy probíhající v systému s fixním procesem jsou vykonávány částicemi, jež mají stále stejnou dynamiku chování. Z takového systému jsou pak výstupy lineární a jsou lehko předvídatelné. Přizpůsobivý systém je schopný reagovat na různé podněty odlišným způsobem. Výstupy jsou pak nelineární a nelze je předvídat (Jones 2003: 1).

Robert Jervis je ve své knize (Jervis 1997) nazývá komplexními adaptivními systémy. Jednotlivé části systému musí být podle Jervise propojené, a to tak, že změna jedné části či jejích vztahů vyvolá změny v části druhé. Zároveň celý systém musí mít takové vlastnosti a takové chování, jež se odlišují od vlastností a chování jednotlivých částí. Takováto struktura (např. konflikt a v něm rozmístěná peacekeepingová mise) je postavena na nelineární bázi. Ve své nelinearitě pak systém generuje nezamýšlené a nechtěné výstupy. Jervis tvrdí, že vzhledem k nelinearitě výstupů by doprovodné jevy měly být považovány za přirozenou součást komplexního systému a neměly by být překvapením (Aoi – de Coning – Thakur 2007: 11).

Na teorii komplexního systému je založen i přístup „*Do no harm*“ Mary Andersonové (Aoi – de Coning – Thakur 2007: 16), jenž vznikl na poli rozvojové pomoci. Dle Andersonové je třeba pochopit dynamiku konkrétní konfliktní situace do detailů, protože pouze potom je možné předpovědět, jaký dopad bude mít implementace mírových iniciativ (Grafe 2008: 1).

Doprovodné jevy operací na udržení míru nabyly na své intenzitě především v souvislosti se změnami v 90. letech 20. století. Doprovodné jevy mohou být způsobeny misí samou. Většinou se však jedná o skutečnosti, jež doprovázejí daný konflikt či krizi a jež přítomnost OSN – kvůli některým svým charakteristikám – může podpořit, živit či pomoci jim vzniknout. Mezi tzv. doprovodné jevy lze zahrnout podporu warlordismu, zapojení do obchodu s drogami či lidmi, šíření pohlavních a infekčních nemocí a podporu obchodu

s drahými nerosty nebo zapojení do něj (Aoi – de Coning – Thakur 2007: 5). Jakákoli účast členů mise v těchto aktivitách může být přímá či nepřímá, zaviněná vlastní aktivitou či daná charakterem mise.

Některé doprovodné jevy jsou vlastní většině vojenských misí (podpora prostituce a vytváření poptávky po této službě), jiné souvisejí s vnitřní strukturou a charakteristikou mise či charakterem prostředí a fází konfliktu, v němž se mise na udržení míru nachází. Častý je i několikanásobný výskyt doprovodných jevů a jejich vzájemná provázanost (např. obchodování s lidmi a sexuální zneužívání). Je však nutné dodat, že doprovodné jevy se neobjevují u všech misí, popřípadě jejich intenzita je různá, a totéž platí o jejich projevech: např. mise UNTAC – UN Transitional Authority in Cambodia v Kambodži v roce 1993 napomohla šíření viru HIV intimním stykem vojáků OSN s tamějšími obyvateli (Aoi – de Coning – Thakur 2007: 3); UNPROFOR v Bosně spolupracovala nepřímo s bosenskými warlordy (Fleitz 2002: 140); za doby působení ISAF v Afghánistánu byla v této zemi zaregistrována největší sklizeň opia za posledních dvacet let (Cherian 2007: 1). Doprovodné jevy se tedy vyskytují v řadě forem. Tato práce se však zaměří pouze na čtyři z nich (viz část Závislá proměnná).

METODOLOGIE

V rámci zkoumání dané problematiky budou analyzovány čtyři vybrané mise (MONUC, UNAMSIL, UNPROFOR a UNMIBH), během nichž docházelo k negativním jevům a jež umožňují vyvozování obecnějších závěrů. Jde o mise pod vlajkou OSN, které probíhaly v období po ukončení studené války a které spadají pod moderní peacekeeping (tyto novodobé operace na udržení míru charakterizuje především komplexnost, rozsah působnosti mise, aktivity přesahující monitoring). S výjimkou UNMIBH se jedná o mise charakterizované jako širší peacekeeping (mise s mandátem plnit rozsáhlejší humanitární úkoly v prostředí křehkého míru) (Bellamy – Williams 2004: 129). A konečně u všech byla zjištěna existence doprovodných jevů.

Stav v oblasti výzkumu negativních doprovodných jevů u misí OSN na udržení míru je fragmentovaný. Autoři prací, jež se zabývají debakly a slabinami misí, se soustředí obvykle na specifika pouze jednoho případu – viz například studii Kisanganiho N. F. Emizeta o masakru uprchlíků v Kongu (Emizet 2000) nebo práce Adekeye Adebaja týkající se vlivu peacekeepingu na posílení moci warlordů v Libérii a Somálsku (Adebajo 2003). Určitou výjimkou jsou práce Paula F. Diehla (1995) a Aoi a jejích kolegů (Aoi – de Coning – Thakur 2007), kde se autoři pokoušejí nabídnout odpověď na celou škálu případů neúspěchů či úspěchů mise. Lze proto konstatovat, že zdroje, které by se komplexně zabývaly problematikou doprovodných jevů peacekeepingových misí a příčinami jejich vzniku, jsou omezené. Výjimku tvoří literatura zabývající se sexuálním zneužíváním a obchodem se ženami v souvislosti s přítomností vojáků v postkonfliktních oblastech, protože touto problematikou se zabývá řada prací autorů feministického směru (například Allred 2006; Enloe 2000 a další).

Ačkoli nedostatek příslušné literatury může být vnímán jako úskalí při práci na tomto tématu, domnívám se, že je tomu právě naopak. Dosavadní literatura nabízí povětšinou zpracování jedné případové studie, kde se autor zaměřuje pouze na jeden negativní jev v jediné oblasti a neusiluje o odvozování poznatků, jež by bylo možné aplikovat i na další případy. Tato práce přichází s analýzou více případů a pokouší se poukázat na možné příčiny negativních doprovodných jevů.

Doposud neexistují teoretické studie, které by se snažily vytríděním určit zásadní faktory pro výskyt doprovodných jevů na obecné úrovni. Tato práce je první, která se pokouší zhodnotit význam relevantních ukazatelů, dle kterých by bylo možné určit výši rizika vzniku doprovodných jevů u jednotlivých peacekeepingových misí. Vzhledem ke specifickým a vysokému počtu uskutečněných misí OSN na udržení míru se domnívám, že pouhá analýza jednotlivých případů není dostačující a je třeba hledat pomocí nových metodologických nástrojů možné obecné příčiny vzniku doprovodných jevů.

Vzhledem k primárnímu konceptuálnímu uchopení bude analýza založena na komparaci jednotlivých případů. Jsem si vědoma metodologického úskalí, jež tkví v tom, že budu analyzovat nezávislé proměnné způsobující odlišné doprovodné jevy u různých peacekeepingových misí a vyvozovat na základě zjištěného obecnější závěry. Domnívám se však, že ačkoli jsou peacekeepingové mise poznamenány různými typy doprovodných jevů, nezávislé proměnné, které k nim přispívají, jsou shodné, pouze reagují na specifika daného kontextu (nelze obchodovat s primárními zdroji tam, kde se nevyskytují). Kontext může mít řadu podob – může mít místní charakter (ekonomický status oblasti, historické okolnosti) či být inherentní složkou mise (velení, nedostatečné finanční krytí). Srovnávací studie se soustředí na proměnné, které jsou pro daný výzkum nejdůležitější, avšak lze u nich abstrahovat od kontextu, který se u jednotlivých případových studií značně liší.

Závislými proměnnými budou doprovodné jevy u misí OSN (obchodování s lidmi, pašování diamantů atd.), nezávislými proměnnými pak budou výše uvedené externí a interní faktory. Tyto čtyři zvolené nezávislé proměnné patří mezi nejčastěji zmiňované příčiny výskytu negativních doprovodných jevů popsanych v odborné literatuře. Nezávislé proměnné budu následně operacionalizovat, sledovat jejich výskyt a intenzitu v jednotlivých případech, a tím i jejich relevanci jakožto faktorů vyvolávajících doprovodné jevy. Domnívám se, že vzhledem ke specifikům analýzy a nutnosti zohlednit výrazné odlišnosti v kontextu výskytu doprovodných jevů u misí je volba této metodologie odpovídající.

Věřím, že rozmanitost zdrojů, které budu využívat (historickou literaturu, zprávy a rezoluce OSN, jinou sekundární literaturu atd.), vyváží možné komplikace, které plynou z nedostatku literatury k tématu, a že náležitě zvolené nezávislé proměnné obhájím a jejich relevanci vůči závislým proměnným prokážu.

Závislá proměnná

Sexuální zneužívání

V práci Victorie Jennettové zaměřené na sexuální zneužívání během operací na udržení míru je použit výraz „sexuální korupce“ – zneužití postavení za účelem osobního obohacení, v těchto případech sexuálním či finančním zneužitím osoby (Jennett 2006: 1).

V Haiti, Libérii, Demokratické republice Kongo, Kambodži a dalších zemích byli v souvislosti s obviněním ze sexuálního zneužívání vyšetřováni členové peacekeepingové mise OSN (na základě zprávy UNHCR a NGO Save the Children UK z roku 2002 o sexuálním zneužívání v uprchlických táborech západní Afriky vojáky mírových misí a humanitárními pracovníky) (Kent 2007: 47). Sexuální zneužívání vojáky misí má i další negativní dopady na místní obyvatelstvo a vojáky samé. Bezpečnostní složky – vojáci a policie – jsou totiž považovány za tzv. *bridging* (přemostňující) skupinu, jež zprostředkuje šíření nemoci mezi obyvatelstvem (Kent 2007: 53). Například za působení mise UNTAC v Kambodži vzrostl výskyt HIV u vojáků působících v misi o 25 % (Agathangelou 2003: 10) a u obětí dětské prostituce o 60–70 % (Machel 1996: 24).

Mezi lednem 2004 a listopadem 2006 vyšetřilo OSN 319 členů peacekeepingových misí (18 civilních pracovníků, 17 policistů a 144 vojáků) (Hagen 2006: 2). Přibližně 80 % personálu mise nemůže být stíháno OSN, jelikož jurisdikci nad nimi vykonává vysílající stát (Jennett 2006: 3). Základním dokumentem, jenž určuje pravidla chování členů mise, je *Kodex o zásadách chování*, vydaný Valným shromážděním OSN v roce 1993. Valné shromáždění však nemá žádný efektivní donucovací nástroj, jak tento kodex prosadit (Advocates for Human Rights 2005: 1). Dopustí-li se trestného činu sexuálního (či jiného) charakteru člen vyslaný přímo OSN chráněný imunitou, nemusí se ani on zodpovídat spravedlnosti (Konvence o privilegích a imunitách představitelů OSN, United Nations General Assembly 1946: 12).

Warlordismus

Vznik tzv. zhroutených států (*failed states*) je často spojován s fenoménem warlordismu, který je produktem rozpadajících se, převážně multinacionálních států v kontextu globalizace. V „západní“ sociální vědě, je warlordismus považován za variantu praetorianismu.

Praetorianismus je pojem označující vměšování ozbrojených sil do politiky, které vede k rozložení vztahů mezi civilní či institucionální složkou a vojenskou složkou ve státě (Rich 1999: 2). Dle Huntingtona tento fenomén vzniká vývojovým zpožděním mezi politickou institucionální a socioekonomickým vývojem a sociální mobilizací. Výsledkem je pak politická mobilizace bez politické integrace (Peruzzotti 2004: 1). Nemožnost spolehnout se na instituce vede k orientaci na použití síly a spoléhání na sociální uspořádání společnosti (Rich 1999: 10). V zemích jako Angola, Somálsko a Libérie se warlordi a jejich sítě adaptovali na prostředí konfliktu, na jehož udržení mají zájem (Bellamy – Williams 2004: 193).

Pro práci vojáků působících v peacekeepingových misích představuje tento zájem na udržení podmínek konfliktu značný problém. Opakovaně to vedlo k přímé nebo nepřímé spolupráci s warlordy jako představiteli lokální moci: příkladem je odvádění dávek warlordům za války v Bosně a Hercegovině (Anderson 1999: 38), podpora Alimu Mahdimu za působení UNITAF a UNOSOM v Somálsku (Makinda 1999: 133). Toto řešení však napomáhá spíše posilování moci warlordů a jejich uznání *de facto* jako legitimních zástupců místní společnosti.

Nelegální obchodování s primárními zdroji

Nelegální obchod s primárními zdroji a jejich pašování přináší řadu problémů. Kromě ekonomických ztrát pro stát kvůli nim vznikají a trvají mnohé (především interní) konflikty.

Indry de Soysa ve svém výzkumu poukázal na existenci pozitivní korelace mezi množstvím obnovitelných i neobnovitelných zdrojů ve státě *per capita* ve vztahu k výskytu konfliktu (Soysa 2000: 113). Podobně Collier ve své práci pro Světovou banku považuje nízký národní důchod společně se závislostí ekonomiky na vývozu primárních surovin za rizikový faktor pro vznik konfliktů (Cooper 2001: 23). Dle studie Michaela L. Rosse státy s více než 20 % HDP tvořenými exportem primárních surovin v kombinaci s dalšími faktory (odlehlost těžby od centra, chudoba, přítomnost etnických skupin atd.) jsou považovány za náchylné ke vzniku ozbrojeného konfliktu (Ross 2007: 194).

Ze zemí, jako je Sierra Leone, Angola či Demokratická republika Kongo, se – pro ilustraci – ročně dostane na nelegální trh 4–7 % světové diamantové produkce (např. jen v roce 2000 bylo vyprodukováno 70 milionů drahokamů v hodnotě 58 miliard USD) (Smillie – Gebrie 2002: 1). Uvedené země si prošly dlouhými krvavými konflikty, po nichž následovalo rozmístění peacekeepingové mise. V rámci misí se objevily případy vojáků, kteří byli obviněni z účasti na pašování zlata (mise MONUC), diamantů (mise UNAMSIL) a na prodeji zbraní výměnou za vzácné kovy. Vojáci za úplatu zprostředkovali transport, ochranu, potraviny atd. místním překupníkům (Bavier 2007: 1).

Například Human Rights Watch (dále jen HRW) upozornila na podezření, že se pákistánští vojáci mise MONUC podíleli na pašování primárních surovin v Demokratické republice Kongo. Nelegální řetězec překupníků se měl skládat z některých vysoce postavených vojáků ozbrojených sil Demokratické republiky Kongo a keňských obchodníků. Tato zpráva proběhla již v roce 2005, kdy HRW zjistila, že vojáci pravděpodobně poskytlí stravu, ubytování, ozbrojený doprovod, a dokonce i přístup k některým letům OSN z Demokratické republiky Kongo, a to nejméně ve dvou případech. Pákistánská strana odmítla jakékoli vyšetřování vlastních vojáků ze strany OSN a případ byl odložen (Roth 2007:1).

Obchodování s lidmi

Protokol o předcházení, potlačení a potrestání obchodování s lidmi, především se ženami a dětmi, vydaný OSN v roce 2000, je součástí *Konvence OSN o boji proti mezinárodnímu organizovanému zločinu*, kde lze nalézt v rozšířené formě definici obchodování s lidmi.¹

Ukončení konfliktu s sebou často přináší zvýšenou poptávku po sexuálních službách. Modifikuje se populace – zvyšuje se přítomnost sexuálně aktivních mužů (návrat vojáků ze služby, rozmístění mise OSN, humanitární pracovníci). Takovýto nárůst mužské populace přitahuje prostituci a na ní často navázaný obchod s lidmi. Nejzávažnějším případem v rámci peacekeepingu bylo obvinění členu IPTF (*International Police Task Force*) mise UNPROFOR v Bosně z účasti na obchodování s lidmi napomáháním k nucené prostituci a z obchodu se ženami (viz dále). Podobné případy byly popsány i v Kosovu (v letech 1999–2004 narostl počet nočních podniků z 18 na 200). Hlavní klientelu tvořil personál OSN, NATO a humanitární pracovníci. Amnesty International odhaduje, že až 2000 žen bylo nedobrovolně dovezeno do Kosova a nuceno poskytovat sexuální služby (Traynor 2004: 2).

Nezávislá proměnná

Externí nezávislá proměnná

Externí nezávislé proměnné se nacházejí v prostředí rozmístění mise a vyjadřují specifika dané oblasti či konfliktu samého.

Jedna z externích proměnných, která bude zkoumána, je existence podstaty doprovodných jevů před rozmístěním mise (např. zda v Bosně již před příchodem peacekeepingové mise existovala rozsáhlá síť obchodníků se ženami či zda se v Sierře Leone pašovaly diamanty již před vypuknutím občanské války) nebo na misi nezávislá koexistence podstaty doprovodných jevů (v textu bude tato proměnná dále nazývána **výskyt negativních jevů před působením mise nebo během ní**). Je velice důležité získat informace o tom, zda nelegální činnost byla provozována již před příchodem mise (během konfliktu či za doby relativní stability), anebo vznikla s jejím rozmístěním. Toto zjištění napoví mnoho o dynamice účasti personálu OSN v nelegálních aktivitách. Především zda doprovodné jevy vznikají z iniciativy vojáků samých (pokud identifikujeme výskyt negativních jevů až s příchodem mise OSN), či zda účast personálu mise OSN v nezákonných, již probíhajících aktivitách přispívá k vyšším výnosům, popřípadě snižuje riziko odhalení těchto nekalých praktik (identifikujeme-li výskyt negativních jevů již před příchodem mise nebo jejich nezávislou koexistenci).

Dále budu analyzovat **stadium konfliktu, do kterého je mise vysílána**, na základě Crockerova a Hampsonova konfliktního cyklu (viz přílohu č. 1). Načasování vstupu peacekeepingové mise na území, kde proběhl či probíhá konflikt, je jedním z rozhodujících faktorů úspěšnosti mise, ale i vzniku doprovodných jevů. Určité fáze konfliktu nesou jisté charakteristiky, jež mohou vznik doprovodných jevů podpořit: zhroucení státního systému, vysoká propustnost hranic, beztrestnost a bezvládní. Tyto podmínky vytvářejí ideální prostředí pro kriminální činnost, tu provozovanou personálem mise nevyjímaje. Na základě uvedeného konfliktního cyklu budu uvažovat nad vhodným načasováním vstupu mise do konfliktu. Za ideální situaci budu považovat rozmístění mise v období po ukončení války, ještě v době přetrvávající krize ve fázi deeskalace konfliktu.

Poslední zvolenou externí nezávislou proměnnou je **efektivita státní moci**, která měří, zda a do jaké míry jsou stát či vláda schopny prosazovat svou vůli na celém území státu. V probíhajícím vnitrostátním konfliktu ztrácí centrální vláda často schopnost efektivně kontrolovat celé území. Pokud před zahájením konfliktu stát určitou efektivní výkonnou mocí disponoval, nemusí k totálnímu zhroucení státu dojít. Pokud k němu přeci jen dojde, pak většinou pouze v oblasti probíhajícího konfliktu (např. Indonésie v době bojů

o Východní Timor – pokud pomíneme oblast Aceh, zbytek země byl pod správou centrální vlády). Dosah a efektivita centrální moci do jisté míry určují, nakolik funkční byly složky výkonné moci před zahájením konfliktu a nakolik výkonné a efektivní jsou či budou během něj. To má pak vliv na schopnost státního aparátu kontrolovat pohyb zboží přes hranice, nelegální obchod v rámci hranic státu i mimo ně a na schopnost jeho složek provádět efektivní a spolehlivé vyšetřování trestných činů (například v Kambodži během rozmístění UNTAC – při neexistenci efektivní státní moci a neschopnosti financovat policejní výstavbu nutnou pro provádění vyšetřování – byla pravděpodobnost odhalení trestného činu mnohem nižší).

Obecně je možné konstatovat, že externí nezávislé proměnné se hůře identifikují a prokazují. Jejich případné odstranění či omezení je o to složitější, že závisí na externích (ne na OSN vázaných) orgánech a institucích (vláda, armáda státu, jiné zájmové skupiny), které často vykazují znaky korupce, neschopnosti efektivně fungovat a neochoty situaci měnit.

Interní nezávislá proměnná

Interní nezávislé proměnné se týkají přímo vnitřní struktury peacekeepingové mise. Opět nejde o zkoumání příčin, proč cíle mise nebyly splněny, ale o výskyt negativních doprovodných jevů.

Národnostní složení – procentuální podíl vojáků ze zemí třetího světa – může výrazně ovlivňovat výskyt doprovodných jevů u mise. Uvedené případy ukazují, že trestných činů se dopouštějí převážně vojáci ze zemí třetího světa (viz případové studie v této práci).

Při hodnocení národnostního složení misí na udržování míru lze na tento jev nahlížet z více úhlů. Za prvé z hlediska tvrzení, že tolerance k porušování zákona je inherentní armádám zemí třetího světa (to je způsobeno kulturními odlišnostmi a zvyky ve společnosti), a je proto pravděpodobně přenášena i do prostředí peacekeepingové mise. Roli zde může hrát i úroveň korupce panující v armádních kruzích, která je v tomto článku zařazena jako samostatná nezávislá proměnná.

Další pohled reflektuje otázku výše platů vojáka z rozvojových zemí. Mezi platem vojáka ze země třetího světa a z rozvinuté země existuje propastný rozdíl (údaje o platech vojáků se uvádějí jen přibližně, je proto těžké určit jejich rozpětí). Nízké platové ohodnocení vojáků ze zemí třetího světa je pak často spojováno s domněnkou o vyšší náchylnosti k úplatkům či k zapojení do sítě nelegálních aktivit s vidinou dalšího výdělků. OSN si ce všem státům bez rozdílu uhradí minimálně částku 1028 USD za vojáka a měsíc (jde o základní výměr, dalších cca 400 USD tvoří příplatky za vlastní zbraň, příplatky za specialisty atd.) (BBC 2007: 2), nicméně tyto peníze jdou přímo vysílajícímu státu, nikoli do rukou vojáků.

Jako protiargument těmto názorům bývá často uváděn fakt, že země třetího světa, především Pákistán, Indie a Srí Lanka (patří mezi pět zemí s nejvyšším počtem vojáků nasazených v misích OSN), jsou nejvýznamnějšími přispěvateli do mírových misí OSN (Doyon 2007: 1). Počet trestných činů spáchaných v rámci misí OSN (nejčastěji bývají obviňováni vojáci z Pákistánu, Srí Lanky, Indie a Bangladéše – na základě uvedených případových studií s výjimkou mise UNMIBH) vojáky ze zemí třetího světa je tedy přímo úměrný jejich početnímu zastoupení v misích OSN, a nejde tedy o excesy vycházející z kulturní a ekonomické odlišnosti těchto zemí.

Pro účely této práce bude zjišťováno procentuální zastoupení vojáků ze zemí třetího světa (považovaných za pojmově shodné s rozvojovými zeměmi) mezi prvními pěti největšími státy přispívajícími vojáky a civilním personálem do misí OSN (dále jen TCC – *Troops Contributing Countries*), protože prvních pět států bývá početně nejvýznamnějších. Při výpočtu podílu vojáků ze zemí třetího světa bude použit vážený průměr. Země budou hodnoceny na základě seznamu zemí dle *Human Development Index*

(dále HDI) (UNDP 2009). Tento index je již od roku 1990 každoročně přidělován UNDP (*United Nations Development Programme* – Rozvojový program OSN) zařazeným zemím na základě několika faktorů – nezohledňuje pouze hrubý domácí produkt *per capita*, ale také úroveň gramotnosti v zemi a očekávanou délku života při narození (UNDP 2010: 1). Existují tři kategorie zemí dle HDI: rozvinuté, středně rozvinuté a málo rozvinuté. Za rozvojové budou považovány ty země spadající do kategorie středně a málo rozvinutých zemí.

Další nezávislou proměnnou je **úroveň korupce ve vybraných TCC**. Míra korupce bude posuzována na základě údajů vztahujících se k dané zemi jako celku. Je proto možné vzít v potaz i úvahu, že míra korupce v dané zemi nemusí být vždy přímo úměrně přenositelná na vojáky v misi OSN (důvody, proč se voják v misi nechá zkorumpovat, mohou být i jiné, například vliv prostředí, ostatních vojáků, prostředí bezvlády atd.). Přesto se hodnocení výše korupce soustředí na míru korupce především v armádních strukturách a státních institucích a napoví mnoho o „náchylnosti“ vojáků a pozorovatelů při misích OSN ke korupci a úplatkům.

Korupci lze obecně definovat jako zneužití moci za účelem vlastního obohacení, častokrát ve vztahu k veřejným institucím (Shleifer – Visny 2007: 1). V některých společnostech je však korupce a přijetí úplatku respektovanou normou a jejich vykořenění je právě pro jejich uznávanou roli a funkci v životě společnosti obtížné. Státní zaměstnanci (včetně vojáků a policistů) pocházející ze zemí, kde jsou korupce a uplácení tolerovány, mohou tyto praktiky přenášet i do dalších prostředí působení včetně misí OSN.

Při měření výše korupce a uplácení bude použit CPI – *Corruption Perception Index* (dále jen CPI neboli Index vnímané korupce) organizace Transparency International (Transparency International 2008: 1). CPI udává míru vnímané korupce v dané zemi. Při zkoumání tohoto faktoru bude brán pro každou případovou studii vážený průměr CPI účastnících se států mise. Výstupním údajem pak bude jedna hodnota pro peacekeepingovou misi. Hodnoty se pohybují v rozmezí od 1 do 10, přičemž 1 je nejlepší, 10 nejhorší. CPI je založen na percepci korupce a uplácení v jednotlivých zemích, jelikož se nelze v této problematice spoléhat na empirická data. Rok vydání CPI bude zvolen tak, aby co nejlépe reflektoval specifika mise a bude dále vymezen v jednotlivých studiích.

ANALÝZA VYBRANÝCH PŘÍPADŮ

Případová studie Demokratická republika Kongo a MONUC (pro doprovodný jev sexuální zneužívání)

Po pádu železné opony opadl zájem západních velmocí o osud Demokratické republiky Kongo a jeho autokratického představitele Mobutua Sese Seka, do té doby podporovaného Belgií a USA. V roce 1997 byl Mobutu Sese Seko svržen Laurentem-Désiré Kabilou, který se později postavil do čela státu. Kabila však čelil silné vnitřní opozici a nakonec musel bojovat proti svým původním spojencům Rwandě a Ugandě. Ve snaze omezit vzrůstající moc rwandských vojenských velitelů v armádě odstranil Kabilův syn rwandské důstojníky z vedení armády. To urychlilo rozpoutání krvavé občanské války, do níž byly v krátké době vtaženy i okolní státy. Rwanda a Uganda okupovaly za pomoci povstalců východní území Konga. Angola, Zimbabwe a Namibie se postavily za Kabilu. Odhaduje se, že během občanské války zemřelo přibližně 5,7 milionu lidí. Válka byla oficiálně ukončena smlouvou z Lusaky, kterou podepsalo celkem šest stran: Demokratická republika Kongo, Uganda, Rwanda, Zimbabwe, Namibie a Angola. Lusacká smlouva mimo jiné předpokládala ustanovení peacekeepingové mise, jež bude dohlížet na odsun armád cizích států, stabilizaci politické situace a následné uskutečnění voleb. Boje přesto zcela ukončeny nebyly, prezident Kabila byl v roce 2001 zavražděn a konflikt mezi povstalci na východě země pokračuje dodnes (Davis – Hayner 2009: 9–10).

Peacekeepingová mise známá pod francouzským akronymem MONUC (*UN Mission in Democratic Republic of Congo*) operuje od roku 1999. MONUC s více než 20 000 členy je momentálně největší a nejdražší operací OSN na udržení míru na světě (Davis – Hyner 2009: 12). MONUC je příkladem širšího peacekeepingu s hlavními úkoly dohlížet na dodržování míru a na plnění podmínek mírové smlouvy, má rovněž za úkol asistovat při převozu a distribuci humanitární pomoci (Bellamy – Williams 2004: 279). Mise pro svůj rozsah a nestabilitu prostředí čelí řadě problémů včetně obvinění personálu mise ze sexuálního obtěžování. Čtyřiatřicetistránková zpráva listu *Washington Post* přinesla informace o snaze vojáků mise MONUC pocházejících z Pákistánu, Nepálu a Maroka znemožnit vyšetřování některých jejích členů podezřelých ze sexuálního obtěžování a znásilnění v rámci působení MONUC v Demokratické republice Kongo. Dokument uvádí 68 případů znásilnění, prostituce a pedofilie (Lynch 2004: 1).

Výskyt negativních jevů před působením mise OSN nebo během ní

Násilí páchané na ženách je v Demokratické republice Kongo dlouhodobým problémem způsobeným kulturně-sociálními faktory, právní diskriminací žen, nezájmem státních struktur o tuto problematiku, etnickými faktory a přetrvávajícím civilním konfliktem. Právní systém toleruje polygamiu, nucené manželství a ženskou obřízku. Případy sexuálního zneužívání nejsou běžné pouze v oblastech, kde se bojuje, ale i například v Kinshase, jež je od občanské války izolovaná (Duarte – Mota 2006: 29).

Zvláštní variantou sexuálního orientovaného násilí je sexuální zneužívání během konfliktu. Znásilnění se stalo nástrojem války, znamením dominance a taktikou, jak eliminovat jiné etnikum. Případy znásilnění povstalci v rámci konfliktu jsou nejčastější na východě Demokratické republiky Kongo. Jen počet nahlášených případů v Jižním Kivu za rok 2007 byl přes 4500 (Duarte – Mota 2006: 36). Ačkoli jsou za 80 % těchto činů odpovědní povstalci z hraniční oblasti s Rwandou, Burundi a Ugandou, přibližně 20 % těchto činů mají na svědomí konžské ozbrojené síly a policie. Yakin Erturková, zvláštní pozorovatelka při OSN, označila páchané činy za jdoucí za hranice znásilnění, spadající spíše pod válečné zločiny, v některých případech pod zločiny proti lidskosti (Klapper 2007: 1).

Lze konstatovat, že problém sexuálního zneužívání je v Demokratické republice Kongo dlouhodobý, a že přítomnost peacekeepingové mise neměla přímý vliv na vznik tohoto fenoménu. Spíše se členové mise pouze přizpůsobili již předem vytvořenému prostředí násilí a bezvládní, v němž i oni páchali násilné činy na ženách.

Fáze konfliktu

MONUC byla ustanovena v roce 1999 a v roce 2000, po sepsání mírové smlouvy v Lusace, vstoupila na území Demokratické republiky Kongo. V té době se na základě lusacké smlouvy z území Konga stáhlo pět armád cizích států (MONUC 2006: 1), ale boje a zabíjení mezi povstalci pokračovaly, a to především na východě území, kde dodnes v souvislosti s konfliktem umírá přibližně 45 000 lidí měsíčně (Shah 2008: 3).

Z hlediska fáze konfliktního cyklu se situace v roce 2000 pohybovala na hranici krize a války ve fázi deeskalace. Došlo k sepsání mírové smlouvy a stažení cizích armád. Demokratická republika Kongo trpěla klasickými postkonfliktními znaky (neexistence sociální a zdravotní sítě, přetrvávající vysoká úmrtnost). Tyto jevy jsou typické pro fázi krize v deeskalaci, avšak pokračující boje zapadají ještě do fáze války v deeskalaci. Mise byla na základě těchto charakteristik rozmístěna v přechodu mezi fází války a krize v deeskalaci, což neodpovídá ideálnímu rozmístění peacekeepingové mise na základě Crockerova a Hampsonova cyklu.

Efektivita státní moci

V roce 1999, po osmi letech občanské války, strany konfliktu – Angola, Zimbabwe, Namibie, Rwanda, Uganda, Demokratická republika Kongo (Infoplease 2008: 2) – podepsaly

mírovou smlouvu z Lusaky. Krátce po jejím podpisu propukly ve východních provinciích Demokratické republiky Kongo boje nanovo. Centrální vláda v nich naprosto ztratila kontrolu a o moc bojují především dvě ozbrojené frakce FDLR – *Forces for Liberation of Rwanda* – a CNDP – *National Congress for the Defense of the People* (U. S. Department of State 2009: 3).

Na základě tzv. Indexu zhroutených států organizace Fund for Peace, jenž je každoročně sestavován na základě sociálních, ekonomických a politických faktorů, se Demokratická republika Kongo v roce 2005 umístila na předposledním místě před Pobřežím Slonoviny s indexem 7,3 (1 – nejlepší, 10 – nejhorší). Nejhorší výsledky vykazovala v rámci politických ukazatelů, jako je kriminalizace a delegitimizace státu, suspenze či výběrová aplikace právních norem, rozsáhlé porušování lidských práv atd. (Fund For Peace 2006: 1).

Na základě uvedených údajů je možné konstatovat, že v Demokratické republice Kongo v době vstupu a následném fungování mise MONUC neexistovala centrální, funkční vláda.

Národnostní složení – procentuální zastoupení vojáků ze zemí třetího světa

K 7. 10. 2009 se mise MONUC (viz tabulku č. 1 a 2) účastnilo 3150 civilních pracovníků, 304 policistů, 719 vojenských pozorovatelů a 16 475 vojáků (MONUC 2006: 1) z 67 zemí světa (UN 2009: 1).

Tabulka č. 1
Národnostní složení vojenské složky mise MONUC²

Stát	Počet členů mise k 7. 10. 2008
Indie	4372
Pákistán	3551
Bangladéš	1330
Uruguay	1324
Jižní Afrika	1056
Nepál	1030
Maroko	809
Benin	750
Tunisko	463
Ghana	461
Procentuální zastoupení vojáků ze zemí třetího světa	88,60 %

Pramen: UN (2009): MONUC, 4. 4. 2009, <www.monuc.org>.

Největší část vojenské složky mise tvoří kontingenty z Indie, Pákistánu, Bangladéše, Uruguaye a Jižní Afriky. Největší podíl na civilním personálu má pak Demokratická republika Kongo, Francie, Keňa, USA a Ghana. Procentuální zastoupení vojáků ze zemí třetího světa činí 88,6 %, a u civilního personálu dokonce 94,8 %.

Tabulka č. 2
Národnostní složení civilního personálu mise MONUC

Stát	Počet členů mise k 7. 10. 2008
Demokratická republika Kongo	2114
Francie	66
Keňa	57
USA	54
Ghana	42
Sierra Leone	33
Etiopie	32
Kanada	28
Haiti	28
Pobřeží slonoviny	28
Procentuální zastoupení civilního personálu ze zemí třetího světa	94,80 %

Pramen: UN (2009): MONUC, 4. 4. 2009, <www.monuc.org>.

Úroveň korupce ve vybraných přispívajících zemích

Pro studii mise MONUC (viz tabulku č. 3 a č. 4) bude použit Corruption Perception Index (CPI) z roku 2006. Vydání z roku 2006 zahrnuje 163 zemí (1. Finsko CPI 9,6; 163. Haiti CPI 1,8). Vydání časově odpovídá průběhu konání mise a porovnává široké spektrum zemí.

Tabulka č. 3
**Úroveň korupce ve vybraných zemích přispívajících do vojenské složky
mise MONUC**

Stát	Index CPI v roce 2006
Indie	3,3
Pákistán	2,2
Bangladěš	2
Uruguay	6,4
Jižní Afrika	4,6
Vážený průměr	3,3

Pramen: Transparency International (2006): Corruption Perception Index 2006, 16. 3. 2009, <www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/2006>.

Úroveň CPI u nejvýznamnějších TCC v rámci MONUC je poměrně nízká: civilní složka (2,3 vážený průměr), vojenská (3,3 vážený průměr). V obou případech je průměrný CPI výrazně pod středovou úrovní (5,0).

Tabulka č. 4

Úroveň korupce ve vybraných zemích přispívajících do civilní složky mise MONUC

Stát	Index CPI v roce 2006
Demokratická republika Kongo	2
Francie	7,4
Keňa	2,2
USA	7,3
Ghana	3,3
Vážený průměr	2,3

Pramen: Transparency International (2006): Corruption Perception Index 2006, 16. 3. 2009, <www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/2006>.

Shrnutí

Doprovodný jev sexuálního zneužívání byl a je přítomen nezávisle na rozmístění mírové operace. Mise byla v rámci konfliktu rozmístěna předčasně – ve fázi války v deeskalaci, a nikoli ve fázi krize v deeskalaci. Efektivita státní moci byla v době před působením MONUC i během něho závažně narušena. Pět největších TCC u vojenské složky MONUC jsou: Indie, Pákistán, Bangladéš, Uruguay a Jižní Afrika. Společný vážený průměr CPI je 3,3, tedy velmi nízký. Do civilní složky přispělo nejvíce těchto pět TCC: Demokratická republika Kongo, Francie, Keňa, USA a Ghana se společným váženým průměrem CPI 2,3, opět velmi nízkým (Transparency International 2006: 2). Procentuální zastoupení vojáků ze zemí třetího světa činí 88,6 %, u civilního personálu 94,8 %, obě hodnoty lze považovat za velmi vysoké.

Případová studie Bosna a Hercegovina a UNMIBH (pro doprovodný jev obchodování s lidmi)

UNMIBH (*United Nations Mission in Bosnia and Hercegovina*) spadá do kategorie tranzitivního peacekeepingu s hlavními úkoly implementovat právní systém, napomoci restrukturalizaci infrastruktury a ekonomiky a koordinovat návrat uprchlíků. UNMIBH tvořily IPTF (*International Police Task Force*), CA (*Civilian Affairs*) a MAC (*Mining Action Centre*) (Tigrat 1997: 1). IPTF měla za úkol monitorovat a kontrolovat právně donucovací aktivity v rámci Bosny a Hercegoviny včetně soudního uspořádání a právních postupů. IPTF měla mandát k výcviku adekvátního personálu, hodnocení hrozeb veřejnému pořádku a plnila funkci doporučujícího orgánu pro státní autority a instituce z hlediska prosazování práva. V dubnu 1996 tvořilo IPTF 1197 civilních mezinárodních policistů a několik stovek místních policistů (sloužících jako podpurný tým). Společně dosahovali přibližně počtu 1800 členů (Ramsbootham – Woodhouse 1999: 18).

Po podpisu Daytonské dohody tak bylo v Bosně a Hercegovině rozmístěno 36 000 vojáků SFOR, přibližně 2000 členů IPTF a nespočet civilních pracovníků OSN, což dohromady tvořilo mezinárodní těleso o přibližně 50 000 vojáků a civilních pracovníků mise převážně mužského pohlaví. V té době vyrostly v Bosně a Hercegovině stovky nevěstinců a nočních klubů. Mezinárodní organizace pro migraci (IOM) v roce 2000 odhadovala, že přibližně 6000 až 10 000 žen bylo donuceno k prostituci v 900 bosenských nevěstinců (Robson 2002: 1). Z účasti na obchodování s lidmi bylo obviněno i několik členů IPTF. Během jednoho z kontrolních záťahů na nevěstince v Prijedoru v listopadu 2000 odhalili členové IPTF přítomnost tří desítek žen, jež byly k prostituci nuceny násilím. Majitel nevěstinců Milorad Milaković však uveřejnil stížnost a obvinění, že záťah byl proveden na jeho nevěstince poté, co odmítl zaplatit členům IPTF výpalné (Vandenberg 2007: 89).

Útok na mezinárodní společenství i na kredibilitu mise OSN vedl k řadě vyšetřování, jež potvrdila tvrzení několika prostitutek, že řada členů IPTF byla jejich častými klienty. Alespoň jeden z nich byl obviněn z ovlivňování svědků. Jeden z amerických členů IPTF přiznal, že odkoupil na základě smlouvy jednu z převedených žen, která s ním pak po dobu šesti měsíců žila (Vandenberg 2007: 90). Jelikož členové IPTF požívali titulu experta při misi OSN, garantovala jim SOFA (*Status of Forces Agreement* – smlouva upravující status ozbrojených složek mise) vysoký stupeň imunity, na jehož základě nemohli být stíháni.

Výskyt negativních jevů před působením mise OSN nebo během ní

Vysoká komisařka OSN pro lidská práva v Bosně a Hercegovině při OSN Madeleine Reesová potvrdila, že dnes již neexistují pochyby o tom, že problematika obchodování s lidmi vznikla s příchodem vojáků v roce 1995. Vojáci a civilisté účastníci se mise sice problém nevytvořili, avšak obchodníci se postarali o to, aby poskytli nabídku, které se těžko odolává (Stuart 2003: 2). Martina Vandenbergová na základě terénního výzkumu provedeného v Bosně a Hercegovině v letech 1998, 1999 a 2001 pro HRW podporuje tvrzení Madeleine Reesové, že obchodování s lidmi rozkvetlo v podmínkách přítomné vojenské mise a pracovníků neziskových humanitárních organizací, tolerance ze strany mezinárodních orgánů a zavedení „tvrdé“ německé značky (DM) pro trh v Bosně a Hercegovině (Vandenberg 2009: 3).

Na základě těchto tvrzení je možné konstatovat, že obchodování s lidmi na Balkáně, především v Bosně a Hercegovině, před rokem 1995 téměř neexistovalo.

Fáze konfliktu

Mise UNMIBH (včetně IPTF) vstoupila na území Bosny a Hercegoviny po podepsání příměří a podpisu mírové smlouvy (Dayton, prosinec 1995) 21. prosince 1995 (UN 2003: 1). Z hlediska Crockerova a Hampsonova konfliktního cyklu došlo k rozmístění mise spíše během nestabilního míru ve fázi deeskalace (rozmítající se organizovaný zločin, tranzitní politická situace, rozsáhlá ekonomická devastace a degradace, rozpad norem a role veřejných institucí). Kvůli specifickým úkolům (administrativního typu), jež mise měla plnit, je možné konstatovat, že mise byla rozmístěna ve vhodné fázi i přesto, že neodpovídá načasování klasické peacekeepingové mise.

Efektivita státní moci

Bosna a Hercegovina trpěla a trpí znaky slabé státní struktury, porušováním lidských práv, ekonomickou nestabilitou a nedokonalým právním systémem. Daytonská dohoda je pouze podpořila, když pomohla pro Bosnu a Hercegovinu vytvořit vysoce roztržštěnou konstituční strukturu a slabou centrální vládu (Cox 2001: 1). Stát tvoří konfederace dvou odlišných etnik – Republika srbská, obývaná převážně Srby (49 % území), a Federace Bosny a Hercegoviny (51 % území), obývaná Chorvaty a bosenskými Muslimy (OSCEBIH 1995: 1). Společnost je vnitřně rozdělená, její členové požívají rozdílných ekonomických pozic a mají odlišné cíle a priority. Válečné období dalo vzniknout specifickým lokálním strukturám, které mají zájem na udržení slabé centrální vlády (Cox 2001: 1).

Na základě uvedených informací je možné konstatovat, že v době rozmístění UNMIBH byla politická moc v rámci státu decentralizovaná a neefektivní.

Národnostní složení – procentuální zastoupení vojáků ze zemí třetího světa mise³

Pro misi UNMIBH (viz tabulku č. 5) Rada bezpečnosti OSN schválila jako maximální počet účastníků se civilních policistů 2057, v listopadu 1997 se jich v Bosně a Hercegovině nacházelo 2047, během let došlo k postupnému snížení a v září 2002 měla mise 395 mezinárodních civilních policistů a 1174 místních členů (UNMIBH 2003: 1).

Do IPTF přispívalo k 15. 3. 2000 nejvíce těchto pět států: USA, Německo, Indie, Jordánsko a Pákistán se zastoupením personálu z rozvojových zemí 50,9 %.

Tabulka č. 5
Národnostní složení IPTF v rámci mise UNMIBH⁴

Stát	Počet členů mise k 15. 3. 2000
USA	177
Německo	163
Indie	123
Jordánsko	117
Pákistán	113
Francie	105
Ghana	97
Velká Británie	77
Švédsko	54
Španělsko	53
Procentuální zastoupení personálu ze zemí třetího světa	50,90 %

Pramen: UN (2003): UNMIBH: United Nations Mission in Bosnia and Herzegovina – Background. Peace and Security Section of the Department of Public Information, 22. 3. 2009, <www.un.org/Depts/dpko/missions/unmibh/background.html>.

Úroveň korupce ve vybraných přispívajících státech

Pro misi UNMIBH (viz tabulku č. 6) byl použit CPI z roku 2000 (Transparency International 2000: 2), jelikož ve stejném roce byli členové IPTF obviněni z účasti na obchodování s lidmi a nucené prostituci v Bosně a Hercegovině. V tomto průzkumu je uvedeno 90 zemí (1. Finsko s CPI 10,0; 90. Nigérie s CPI 1,2). Celkový vážený průměr CPI pěti největších TCC je 5,1.

Tabulka č. 6
Úroveň korupce ve vybraných zemích přispívajících do mise UNMIBH

Stát	Index CPI v roce 2000
USA	7,8
Německo	7,6
Indie	2,8
Jordánsko	4,6
Pákistán ⁵	2,3
Vážený průměr	5,1

Pramen: Transparency International (2000): Corruption Perception Index 2000, 16. 3. 2009, <www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/2006>.

Shrnutí

V případě Bosny a Hercegoviny a mise UNMIBH lze analýzu shrnout následovně: doprovodný jev obchodování s lidmi se v Bosně a Hercegovině objevil až v souvislosti s příchodem mise, UNMIBH byla rozmístěna ve fázi nestabilního míru v deeskalaci, což neodpovídá ideálnímu rozmístění peacekeepingové mise dle Crockerova a Hampsonova konfliktního cyklu. Efektivita státní (centrální) moci je slabá a narušená odlišnými zájmy etnických skupin a vytvořením paralelních neoficiálních struktur ve společnosti. USA, Německo, Indie, Jordánsko a Pákistán tvoří pět největších TCC v rámci mise UNMIBH. Procentuální zastoupení vojáků z rozvojových zemí činí 50,9 %, je tedy středně vysoké, jelikož se hodnota pohybuje okolo 50 %. Celkový vážený průměr CPI je 5,1, což lze považovat za průměrnou hodnotu. Průměr 5,0 je spojen s přítomností korupce v politické sféře a vojenské struktuře. Veřejná správa je poměrně stabilizovaná. Hodnota 5,0 a méně je spojována s nízkou úrovní ekonomického rozvoje a rozsáhlou chudobou (Transparency International 2000: 1).

**Případová studie Sierra Leone a UNAMSIL
(pro doprovodný jev nelegální obchodování s primárními zdroji)**

Občanská válka v Sieře Leone začala v březnu 1991, když asi 300 povstalců RUF (*Revolutionary United Front*) získalo kontrolu nad jihem a východem země, bohatým na diamanty (Adebajo – Keen 2007: 248). V roce 1998, po setkání pěti členů ECOWAS (*Economic Community of West African States*) a zástupců Sierry Leone a autorizaci Radou bezpečnosti OSN, zahájil ECOMOG vojenskou operaci, které se podařilo vyhnat vládnoucí juntou z hlavního města. Do země byla vyslána mise UNOMSIL (*UN Observer Mission in Sierra Leone*), jež měla za úkol monitorovat situaci v zemi. Boje však propukly nanovo a UNOMSIL musela být evakuována. Nové rozhovory mezi OSN, ECOWAS a povstalci započaly v květnu 1999 a jejich výsledkem byl podpis dohody z Lomé, jež vedl k ukončení bojů. V říjnu 1999 rozhodla Rada bezpečnosti OSN o vytvoření UNAMSIL (*UN Mission in Sierra Leone*), jež postupně získala mandát pro rozmístění až 17 500 vojáků. UNAMSIL spadá pod širší peacekeeping s hlavními úkoly implementovat podmínky dohody z Lomé. Během působení mise UNAMSIL v Sieře Leone čelili někteří členové vojenské složky obvinění z účasti na nelegálním obchodu s diamanty (Adebajo – Keen 2007: 264). Závěrečná zpráva z vyšetřování OSN konstatuje, že se vojáci přímo neúčastnili nelegálního obchodu se zbraněmi výměnou za zlato, ale poskytli překupníkům potraviny a ozbrojený doprovod, který je bezpečně vyvezl za hranice státu (Bavier 2007: 1). Mise byla ukončena v prosinci 2005 a byla nahrazena novou misí OSN UNIOSIL (UNAMSIL 2005: 1).

Výskyt negativních jevů před působením mise OSN nebo během ní

V roce 1960 produkoval diamantový průmysl v Sieře Leone dva miliony karátů ročně, avšak pomalá dlouhodobá korupční činnost zavinila snížení oficiálně uváděné produkce ze dvou milionů v roce 1960 na 50 000 karátů ročně v roce 1988. Občanská válka zahájená v roce 1991 povstalci RUF a podporovaná Libérií se vedla především v oblastech bohatých na diamanty, v oblasti Kono a Tongo. V roce 2000 vydala kanadská NGO PAC (*Partnership Africa Canada*) zprávu o Sieře Leone a jejím diamantovém průmyslu v souvislosti s lidskou bezpečností. V reakci na tento dokument uvalila Rada bezpečnosti OSN zákaz na vývoz diamantů ze Sierry Leone do doby, než bude vytvořen důvěryhodný systém certifikace a registrace diamantů. O tři měsíce později za spolupráce sierraleonské vlády a belgického Diamond High Council byl vytvořen systém dohledu nad registrací a vývozem surových diamantů (Gberie 2002: 2). Výroční zpráva o diamantovém průmyslu v Sieře Leone z roku 2005 však konstatovala tvrzení, jež se objevilo ve vydání z předešlého roku, že pašování diamantů je stejně rozsáhlé jako během povstání a v poválečných letech (Partnership Africa Canada 2005: 1).

Z uvedených údajů vyplývá, že pašování diamantů v Sieře Leone existuje od studené války. Občanská válka pouze uvolnila úroveň pašování a nelegální těžby a teprve od

roku 2004 (na základě ročenky PAC) se začalo dařit pašování diamantů a jiných nerostných surovin omezovat.

Fáze konfliktu

Mise UNAMSIL byla rozmístěna v Sieře Leone po podpisu mírové smlouvy mezi všemi státy, jež se v konfliktu angažovaly. Rozmístění proběhlo do značně nestabilního prostředí a během probíhajících lokálních bojů (s RUF) především na východě země. Oficiální státní struktura byla velice slabá, namísto ní se politická moc koncentrovala v rozsáhlé neoficiální struktuře, jež se vyvinula během konfliktu. Tyto ukazatele jsou typické pro krizi ve fázi deeskalace a dle Crockerova a Hampsonova konfliktního cyklu rozmístění mise UNAMSIL odpovídá ideálnímu rozmístění mise na udržení míru.

Efektivita státní moci

Téměř deset let trvající občanská válka významně narušila schopnost státu vládnout na celém území a dohlížet na dodržování práva. Na lokální úrovni se tak vytvořila nová, na státu nezávislá politická struktura, často založená na prosazování moci nelegálními praktikami (Baker 2005: 1). Ačkoli bezpečnost a schopnost státu prosazovat vlastní politiku po ukončení občanské války vzrostly, jsou závislé na přítomnosti OSN a těžce ozbrojené britské armádě (Reno 2006: 1). Navzdory tomuto úsilí mezinárodního společenství i během působení mise UNOMSIL ovládali povstalci RUF část území a do chodu země neustále zasahovala Libérie v čele s Charlesem Taylorem. K oslabení státní moci po roce 2000 přispěla i postava prezidenta Kabbaha (Sengupta 2000: 1).

Přítomnost cizí armády, jež napomáhá udržovat pořádek a prosazovat vůli státu, existence nelegálních bojůvek na územích bohatých na diamanty a neoficiální politická struktura na lokální úrovni potvrzují, že v době existence mise UNAMSIL (do roku 2005) ani poté vláda nedisponovala silnou centrální mocí.

Tabulka č. 7
Národnostní složení mise UNAMSIL⁶

Stát	Počet členů mise k 27. 8. 2002
Pákistán	4279
Bangladéš	4278
Nigérie	3310
Keňa	1085
Ghana	927
Zambie	819
Nepál	815
Guinea	792
Ukrajina	617
Jordánsko	132
Procentuální zastoupení vojáků ze zemí třetího světa	100,00 %

Pramen: UN (2005): UNAMSIL: United Nations Mission in Sierra Leone. Peace and Security Section of the Department of Public Information in Cooperation with the Department of Peacekeeping Operations, 22. 3. 2009, <<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unamsil/>>.

Národnostní složení – procentuální zastoupení vojáků ze zemí třetího světa

Mise UNAMSIL působila v Sieře Leone v období mezi říjnem 1999 a prosincem 2005. Nejvyššího počtu vojáků v misi bylo dosaženo v říjnu 2002, a sice 17 368 vojáků (UNAMSIL 2005: 1).

Do mise UNAMSIL přispělo k 27. srpnu 2002 nejvíce těchto pět TCC: Pákistán, Bangladéš, Nigérie, Keňa a Ghana (viz tabulku č. 7). Procentuální zastoupení vojáků ze zemí třetího světa je 100 %.

Úroveň korupce ve vybraných přispívajících státech

Rok vydání CPI byl pro účely zkoumání mise UNAMSIL zvolen na základě přístupných informací o jejím složení ze srpna 2002 (viz tabulku č. 8). Výzkum hodnotil celkem 102 zemí světa (1. Finsko s CPI 9,7; 102. Bangladéš s CPI 1,2). Celkový vážený průměr CPI pěti největších TCC v rámci mise UNAMSIL je 1,9, což lze považovat za velmi nízké.

Tabulka č. 8
Úroveň korupce ve vybraných přispívajících zemích

Stát	Index CPI v roce 2002
Pákistán	2,6
Bangladéš	1,2
Nigérie	1,6
Keňa	1,9
Ghana	3,9
Vážený průměr	1,9

Pramen: Transparency International (2002): Corruption Perception Index 2000, 27. 3. 2009, <www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/2002>.

Shrnutí

V případě mise UNAMSIL lze analýzu shrnout takto: doprovodný jev nelegálního obchodování s diamanty byl v této zemi přítomen již během období studené války. Efektivita státní moci byla a je slabá, roztržštěná a v některých oblastech nulová. Na základě Crockerova a Hampsonova konfliktního cyklu byla mise rozmístěna v ideálním časovém rozmezí. Do mise UNAMSIL přispělo nejvíce těchto pět států: Pákistán, Bangladéš, Nigérie, Keňa a Ghana. Účast vojáků ze zemí třetího světa je 100 %, což je velmi vysoký podíl. Celkový vážený průměr CPI je velice nízký, a to 1,9, a nachází se hluboko pod průměrem 5,0. Tato hodnota je často spojována s chudobou, nízkou ekonomickou produktivitou a ukazuje na rozsáhlou korupci ve všech veřejných sektorech, armádě a na politické scéně.

Případová studie Bosna a Hercegovina a UNPROFOR (pro doprovodný jev warlordismus)

Rezolucí č. 743 v únoru 1992 byla autorizována mise UNPROFOR (*UN Protection Forces*), spadající pod širší peacekeeping, s hlavním úkolem monitorovat dodržování příměří a zamezit ozbrojeným útokům v tzv. chráněných oblastech OSN (UNPA – UN Protected Areas). Zhoršující se situace v Bosně a Hercegovině přiměla Radu bezpečnosti ke schválení další rezoluce (SC RES 776), jež pověřila misi UNPROFOR ochranou konvoje s humanitární pomocí. UNHCR (*UN High Commissioner for Refugees*) měla zajistit transport a distribuci humanitární pomoci především v obklíčeném Sarajevu, ale

i v dalších částech Bosny a Hercegoviny. UNPROFOR v tomto případě sloužila jako vojenská ochrana především proti útokům Jugoslávské lidové armády a Srbské armády. Blokády a kontrolní body na hlavních silnicích (obsazené především srbskými warlordy a jejich nohsledy) často znemožnily průchod konvojí s humanitární pomocí (Gow 1997: 114). Velení UNPROFOR bylo konfrontováno s rozhodnutím, zda vyjednávat s warlordy, zachovat neutralitu, a dodat tak méně pomoci potřebným, či vyjednávat s warlordy, diskreditovat se v očích mezinárodní veřejnosti a dodat mnohem více humanitární pomoci. Většina velících důstojníků zvolila druhou variantu. Vojáci byli nuceni platit peníze či zbožím různé administrativní poplatky, mýtné a výkupné, aby jim bylo umožněno distribuovat humanitární pomoc v místech, kde byla potřeba největší. Tímto způsobem OSN uznala warlordy jako legitimní partnery pro vyjednávání a spolupráci (Stiefel 1994: 28).

Výskyt negativních jevů před působením mise OSN nebo během ní

Před vypuknutím války v bývalé Jugoslávii došlo k národnostní polarizaci a vzniku paramilitantních národnostně vymezených organizací v čele s warlordy. Nechvalně známou organizací tohoto typu byli například Bílí orli (Beli Orlovi), srbská paramilitantní skupina, jež operovala v Chorvatsku a Bosně a Hercegovině (Pike 1998: 1), dále Srbská dobrovolná garda a Arkanovi tygři v čele se Željkiem „Arkanem“ Raznatovičem (Pike 2005: 1).

Na straně bosenských Muslimů působila paramilitantní organizace Islamski Golubovi, Zelené barety, Sedmá muslimská brigáda (UN SC/1994/674/Add. 2 1994: 3), Černé labutě a oficiální Bosenská muslimská vládní armáda (Sveredom 2004: 2). Izetbegović dal vzniknout vedle oficiální Územní obrany státu (kde se o moc dělili Muslimové, Srbové a Chorvati) paramilitantní organizaci Vlastenecká liga, jež byla čistě muslimská (Hoare 2004: 1).

Chorvati v oblastech s chorvatskou menšinou zřídili bosenskou chorvatskou armádu, Chorvatskou obrannou radu – HVO (Hoare 2004: 2) – a paramilitantní organizace, např. Černou mambu a Hamzu (Wilcoxon 2006: 1).

Tento stručný přehled poukazuje na fakt, že fenomén warlordismu vznikl v kontextu vyvíjejícího se konfliktu, a nikoli jako přímá reakce na rozmístění mise UNPROFOR, byl rozšířen po celém území a existoval u všech tří etnik.

Fáze konfliktu

Vojáci mise UNPROFOR měli za úkol monitorovat dodržování příměří v Bosně a Hercegovině a pomoci s dodávkami humanitární pomoci (Thomas 1995: 1). Mise byla rozmístěna do válečné zóny, kde navzdory podepsání příměří (po tříměsíčních bojích) zuřila občanská válka (UN S/1995/444 1995: 19). Žádná z podmínek pro rozmístění peacekeepingové mise nebyla naplněna: nedošlo k podepsání mírové smlouvy, neexistovalo fungující příměří ani nebyla viditelná vůle zneprátelených stran k míru (Shawcross 2000: 52).

Dle konfliktního cyklu autorů Crockera a Hampsona byla mise UNPROFOR rozmístěna v období probíhajícího ozbrojeného konfliktu ve fázi eskalace. Naplno zuřily boje mezi frakcemi, státní aparát ztratil jakoukoli faktickou moc, docházelo k válečným zločinům a porušování lidských práv.

Na základě identifikace rozmístění mise v rámci konfliktního cyklu lze konstatovat, že UNPROFOR byla rozmístěna předčasně.

Efektivita státní moci

Po faktickém rozpadu Jugoslávie zažila Bosna a Hercegovina první demokratické volby, jejichž výsledkem bylo hluboce rozdělené politické spektrum a polarizace politické scény. Nacionalisté v Bosně a Hercegovině přejali starý systém pro jmenování do vlády, který zaručoval, že ministr a jeho zplnomocněnec nebudou stejné národnosti. Za tehdejších okolností však tento systém jmenování vedl k ustrnutí schopnosti vlády efektivně fungovat. Ministerstva se tak stala neefektivní a neschopná výkonu práce (Bourg – Shoup

1999: 64). V roce 1992 ustanovila Srbská demokratická strana lokální vlády v oblastech s převládající srbskou populací – tzv. SAO – srbské autonomní oblasti – ve Východní a Staré Hercegovině, Bosenské Krajině, Romaniji a severovýchodní Bosně (Gow 1997: 34). V Mostaru v té době začali Chorvati systematicky očisťovat městskou radu od muslimského vedení (Bourg – Shoup 1999: 64) a do konce listopadu vyhlásili vlastní autonomní oblasti v údolí Sávy a v Herceg-Bosně (Bourg – Shoup 1999: 74).

Politická moc byla roztržštěná a v rukou etnických menšin. Centrální vláda ztratila schopnost efektivně fungovat a řídit celé území.

Národnostní složení – procentuální zastoupení vojáků ze zemí třetího světa

Mise UNPROFOR působila na územích čtyř států: Chorvatska, Bosny a Hercegoviny, Federální republiky Jugoslávie a bývalé jugoslávské republiky Makedonie v období od února 1992 do března 1995. K březnu 1995 měla mise na Balkánu 38 599 vojáků, 2017 civilních a 2615 místních pracovníků (UN 1996: 1). Nejvýznamnější TCC byly tyto: Francie, Jordánsko, Velká Británie, Pákistán a Kanada, vojáci ze zemí třetího světa tvořili pouze 39,3 %.

Tabulka č. 9
Národnostní složení mise UNPROFOR

Stát	Počet členů mise k 30. 11. 1994
Francie	4545
Jordánsko	3486
Velká Británie	3424
Pákistán	3068
Kanada	2151
Nizozemsko	1861
Malajsie	1603
Ruská federace	1522
Bangladěš	1318
Dánsko	1289
Procentuální zastoupení vojáků ze zemí třetího světa	39,30 %

Pramen: UN (1996): United Nations Protection Force – Background. Department of Public Information, United Nations, September 1996, <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unprof_b.htm>.

Úroveň korupce v přispívajících státech

Průzkum z roku 1995 hodnotí úroveň korupce v 41 zemích světa (1. Nový Zéland 9,55; 41. Indonésie 1,94). Vydání z roku 1995 je nejstarším dostupným vydáním na internetových stránkách TI (Transparency International 1995: 5). Toto vydání navíc vzniklo za doby působení mise UNPROFOR, a je proto považováno za relevantní pro účely zhodnocení korupce ve vysílajících státech.

Na základě uvedených údajů je možné konstatovat, že úroveň korupce ve vybraných TCC je poměrně nízká, celkový vážený průměr pěti největších TCC je 6,2 a přesahuje středovou úroveň 5,0.

Tabulka č. 10
Úroveň korupce ve vybraných přispívajících zemích

Stát	Index CPI v roce 1995
Francie	7
Jordánsko ⁷	4,7
Velká Británie	8,6
Pákistán	2,3
Kanada	8,9
Vážený průměr	6,2

Pramen: Transparency International (1995): 1995 TI Corruption Index. 15. 7. 1995, <<http://www.transparency.org/content/download/2915/18031/file/cpi1995.pdf>>.

Shrnutí

V případě studie Bosny a Hercegoviny a mise UNPROFOR můžeme výsledky analýzy shrnout následovně: doprovodný jev warlordismu byl přítomen na území Bosny a Hercegoviny od počátku války a existoval v různých formách. Efektivita státní moci byla s rozpadem Titovy Jugoslávie závažně narušena a k jejímu naprostému rozpadu došlo po vypuknutí války a zesílení rozporu mezi třemi menšinami žijícími v Bosně a Hercegovině. Francie, Jordánsko, Velká Británie, Pákistán a Kanada tvoří skupinu pěti největších TCC do mise UNPROFOR. Mise byla rozmístěna předčasně a společný CPI je možné považovat za vysoký (přesahující průměrnou hodnotu 5,0), a sice 6,2. CPI je v tomto případě typický pro rozvinuté země se stabilní demokratickou politickou scénou a fungující veřejnou správou.

* * *

V závěrečné části budou shrnuty výsledky analýzy případových studií. Pro přehlednost bude uvedena tabulka obsahující přehled zkoumaných misí a zjištěné hodnoty nezávislých proměnných.

Tabulka č. 11
Přehled zkoumaných misí OSN a hodnot nezávislých proměnných

Nezávislé proměnné	Mise	MONUC	UNAMSIL	UNMIBH	UNPROFOR
Výskyt negativních jevů před zahájením mise		Ano	Ano	Ne	Ano
Mise byla zahájena v ideální fázi konfliktního cyklu (deescalace)		Ne	Ano	Ne	Ne
Úroveň korupce ve vybraných TCC		Vysoká	Vysoká	Střední	Nízká
Narušení efektivity státní moci		Ano	Ano	Ano	Ano
Podíl vojáků ze zemí třetího světa		Vysoký	Vysoký	Střední	Nízký

Na základě této analýzy je možné tvrdit, že výše zvolené nezávislé proměnné mají souvislost s výskytem doprovodných jevů u misí OSN. Kladné hodnoty proměnných se objevují ve všech zkoumaných případech či ve třech studiích ze čtyř. U všech případů bylo možné konstatovat, že efektivita státní moci byla závažně narušena před vypuknutím konfliktu i po jeho ukončení a vždy během období působení mise. Ve třech případech ze čtyř byla podle Crockerova a Hampsonova konfliktního cyklu peacekeepingová mise rozmístěna v nevhodné fázi konfliktu a ve stejném poměru byly negativní jevy přítomny již před příchodem vojáků mise či koexistovaly nezávisle na působení mise. Z hlediska TCC nevykazují mise výraznou pravidelnost, avšak ve třech studiích ze čtyř tvořili vojáci z rozvojových zemí více než 50 % vojenského personálu. CPI byl u všech zkoumaných misí nízký, což značí vysokou úroveň korupce ve vysílajících zemích. Výjimku tvoří UNPROFOR, kde CPI dosahuje hodnoty 6,2. Nízkou úroveň korupce můžeme dát do souvislosti se specifiky doprovodného jevu – warlordismu. Warlordismus je oproti ostatním doprovodným jevům kvalitativně odlišný. Nejedná se o závažný trestný čin jako v ostatních případech, jde spíše o fatální porušení základní doktríny mírových operací a zásad nestrannosti. Pro závažnost následků, které tato spolupráce s warlordy může mít, byl však tento doprovodný jev rovněž zařazen.

Je velice obtížné na základě výše uvedených závěrů zhodnotit, která z nezávislých proměnných má největší vliv na výskyt doprovodných jevů u mírových operací OSN. Ačkoli se nepodařilo přesvědčivě prokázat souvislost mezi přítomností vnějších faktorů a vznikem doprovodného jevu, je jasné, že externí faktory představují již problém sám o sobě.

Národnostní složení – procentuální zastoupení vojáků ze zemí třetího světa – může být rozhodující pro úspěšnost a hladký průběh operace. Ve zkoumaných případových studiích u prvních deseti největších TCC bylo 75 % přispívajících zemí rozvojových, ve všech čtyřech misích se mezi pěti největšími TCC objevuje Pákistán a ve třech ze čtyř Indie či Bangladéš. Z dvaceti TCC, jež tvořily první pěti u jednotlivých misí, bylo 16 rozvojových a pouze čtyři rozvinuté. Jak již bylo řečeno dříve, s výjimkou mise UNPROFOR tvořili vojáci zemí třetího světa nejméně 50 % vojenského personálu, v Sieře Leone dokonce plných 100 %. UNPROFOR je tvořen těmito vojáky pouze z 39,3 %. Toto menší zastoupení lze přičítat několika faktorům. Mise byla rozmístěna na evropském kontinentě, lze tedy předpokládat vyšší zájem vyspělých států na účasti v ní, dále se jedná o časové období, ve kterém došlo k rozmístění mise. UNPROFOR byla jednou z posledních misí OSN ještě z doby, kdy se mírových operací hojně účastnily vyspělé státy Západu. Změna nastala až právě po výsledcích misí v Bosně a Hercegovině, Rwandě a Somálsku. Vývojové tendence v účasti rozvinutých zemí pouze podporují kritiku nezainteresovanosti vyspělého světa na operacích OSN k udržení míru.

Výskyt negativních jevů před započítáním mise nebo v jejím průběhu byl shledán ve třech případech ze čtyř, stejně tak jako nesprávné načasování vstupu mise do cílové oblasti. Aby bylo možné zamezit zaplétání personálu misí OSN do nelegálních aktivit, je nutné, a to na základě závěrů této práce, před zahájením mise provést detailní analýzu oblasti a konfliktu, do nichž je mise vysílána, a zhodnotit možná rizika. Takovéto zhodnocení sice může vést k oddálení mise či úpravě ve struktuře a pojetí operace, avšak pomůže předcházet vzniku či posílení těchto doprovodných jevů.

Věřím, že uvedená analýza je pouze předstupněm k detailnímu zkoumání tohoto negativního fenoménu a že budoucí výzkum nabídne i další nezávislé proměnné, které k jeho vzniku přispívají.

¹ Definice obchodování s lidmi dle Konvence OSN o boji proti mezinárodnímu organizovanému zločinu: jakékoli najímání, převoz, ukrývání či přijímání osob pod pohrůzkou použití jakékoli formy násilí nebo jiných donucovacích prostředků, únosem, podvodem, ve zlém úmyslu, z pozice síly, zneužitím osobní zranitelnosti, zneužitím pozice, uplácením jiné osoby, aby bylo dosaženo kontroly nad jinou osobou, za účelem jakéhokoli zneužití jedince či skupiny.

² Pro vysoký počet přispívajících členů bude uvedeno deset států s nejvyšším počtem civilního personálu v rámci mise MONUC v Demokratické republice Kongo.

- ³ V tomto případě bude zkoumáno složení pouze IPTF, jehož členové byli obviněni z účasti na obchodu s lidmi.
- ⁴ Pro účely této části bude uvedeno pouze prvních deset TCC z celkových 44 do IPTF přispívajících zemí k 15. březnu 2000, s celkovou účastí 1837 civilních policistů.
- ⁵ Pořadí a index u Pákistánu byly převzaty ze zprávy z roku 2001 (Transparency International 2001), jelikož v roce 2000 nebyl do průzkumu zahrnut.
- ⁶ Pro účely této části bude uvedeno prvních deset TCC z celkového počtu 32.
- ⁷ Pořadí a index u Jordánska byly převzaty ze zprávy z roku 1998 (Transparency International 1998), kdy se Jordánsko objevilo mezi hodnocenými státy poprvé.

Literatura

- Adebajo, Adekeye – Keen, David (2007): Sierra Leone. In: Berdal Mats – Spyros Economides (eds.): *United Nations Interventionism 1991–2004*. Edited by Mats Berdal and Spyros Economides. New York: Cambridge University Press.
- Agathangelou, Anna (2003): Desire Industries: Sex Trafficking, UN Peacekeeping and the Neo-Liberal World Order. *Brown Journal Of World Affairs*, Vol. X, No. 1, s. 133–148.
- Allred, Keith J. (2006): Peacekeepers and Prostitutes. *Armed Forces and Societies*, Vol. 33, No. 1, s. 5–23.
- Aoi, Chiyuki – de Coning, Cedric – Thakur, Ramesh (2007): Unintended Consequences, Complex Peace Operations and Peacebuilding Systems. In: Aoi, Chiyuki – de Coning, Cedric – Thakur, Ramesh (eds.): *Unintended Consequences of Peacekeeping Operations*. New York: United Nations University Press, s. 3–19.
- Baker, Bruce (2005): Who Do People Turn to for Policing in Sierra Leone? *Journal of Contemporary African Studies*, September 2005, 23rd edition.
- Bellamy, Alexander – Williams, Paul (2004): *Understanding Peacekeeping*. Cambridge: Polity Press.
- Benton, Barbara (1996): *Soldiers of Peace: Fifty Years of United Nations Peacekeeping*. New York: Facts on File Publisher.
- Bourge, Steven L. – Shoup, Paul S. (1999): *The War In Bosnia and Hercegovina: Ethnic Conflict and International Intervention*. New York: M. I. Sharpe Publishers.
- Bureš, Oldřich (2007): Hledání teorie mezinárodního peacekeepingu. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 42, No. 4, s. 5–28.
- Cooper, Neil (2001): Conflict Goods: Challenges for Peacekeeping and Conflict Prevention. *International Peacekeeping*, Vol. 8, No. 3, s. 21–38.
- Cox, Marcus (2001): *State Building and Post-Conflict Reconstruction: Lessons from Bosnia*. Geneva: CASIN.
- Crocker, Chester – Hampson, Fen Osler – Aall, Pamela (eds.) (2001): *Turbulent Peace. The Challenges of Managing an International Conflict*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Davis, Laura – Hayner, Priscilla (2009): Difficult Peace, Limited Justice: 10 Years of Peacekeeping in DRC. *International Centre for Transitional Justice*, 21. 3. 2009, <www.globalpolicy.org/security/issues/congo/2009/03tenyears.pdf>.
- Diehl, Paul F. (1994): *International Peacekeeping*. Baltimore: The John Hopkins University Press.
- Doyon, Roy (2007): Troop Contributing Countries to UN Peacekeeping Missions. *Department of Peacekeeping Operations*, <www.esri.com/mapmuseum/mapbook_gallery/volume23/defense3.html>.
- Duarte, Mariana – Mota, Maria Mossi (2006): Violence Against Women in the Democratic Republic of Congo. *World Organisation against Torture*, 17. 3. 2009, <www.unhcr.org/refworld/country,,OMCT,,COD,456d621e2,46af4d240,0.html>.
- Enloe, Cynthia (2000): *Bananas, Beaches and Bases: Making Feminist Sense of International Politics*. Berkeley: University of California Press.
- Emizet, Kisangani N. F. (2000): The Massacre of Refugees in Congo – a Case of UN Peacekeeping Failure and International Law. *The Journal of Modern African Studies*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Fleitz, H. Frederick (2002): *Peacekeeping Fiascoes of the 1990s*. London: Praeger Publishers.
- Gberie, Lansana (2002): *War and Peace in Sierra Leone: Diamonds, Corruption and the Lebanese Connection*. Ottawa: Partnership Africa Canada, <http://action.web.ca/home/pac/attach/sierraleone2002_e.pdf>.
- Gow, James. (1997): *Triumph of the Lack of Will. International Diplomacy and the Yugoslav War*. New York: Columbia University Press.
- Hoare, Atilla Marko (2004): The Birth and Raise of the Bosnian Army. *Bosnia Report*, Vol. 2004, No. 41, <http://www.bosnia.org.uk/bosrep/report_format.cfm?articleid=1125&reportid=165>.
- Cherian, John (2007): Deadly harvest. *The Frontline*, Vol. 24, No. 18.
- Jennett, Victoria (2006): Sexual Exploitation in Peacekeeping Missions. *U4 Anti Corruption Resource Centre*, 23. 2. 2009, <www.u4.no/pdf/?file=/helpdesk/helpdesk/queries/query118.pdf>.
- Jervis, Robert (1997): *System Effect: Complexity of Political and Social Life*. Princeton: Princeton University Press.
- Kent, Vanessa (2007): Protecting Civilians from UN Peacekeepers and Humanitarian Workers: Sexual Exploitation and Abuse. In: Aoi, Chiyuki – de Coning, Cedric – Thakur, Ramesh (eds.): *Unintended Consequences of Peacekeeping Operations*. New York: United Nations University Press, s. 144–166.
- Lipson, Michael (2008): IO Performance in Peacekeeping. Příspěvek na semináři ISA Venture Workshop on Explaining IO Performance, San Francisco, 25. 3. 2008.
- Machel, Grac'a (1996): Promotion and Protection of the Rights of Children. Impact of Armed Conflict on Children. *Department for Policy Coordination and Sustainable Development of the UN*, 26. 2. 2009, <http://www.unicef.org/graca/a51-306_en.pdf>.

MÍROTVŮRCI, NEBO PACHATELÉ?

- Makinda, Samuel (1999): Clan Conflict and Factionalism in Somalia. In: Rich, Paul (ed.): *Warlords in International Relations*. London: Mackmillan Press Ltd., s. 120–139.
- Mayall, James (2007): *Introduction. United Nations Interventionism 1991–2004*. New York: Cambridge University Press.
- Peruzzotti, Enrique (2004): From Praetorianism to Democratic Institutions: Argentina's Difficult Transition to Civilian Rule. *Journal of Third World Studies*, Vol. 21, Issue. 1.
- Ramsbootham, Oliver – Woodhouse Tom (1999): *Encyclopedia of International Peacekeeping Operations*. Oxford: ABC – CLIO Publishers.
- Rich, Paul B. (1999): Warlordism in International Politics. In: Rich, Paul (ed.): *Warlordism in International Relations*. London: Mackmillan Press.
- Ross, Michael L. (2007): *Mineral Wealth, Conflict and Equitable Development*. 3. 3. 2009, <<http://www.sscnet.ucla.edu/polisci/faculty/ross/MineralEquitableDev.pdf>>.
- Shah, Anup (2008): The Democratic Republic of Congo. *Global Issues*, 17. 3. 2009, <www.globalissues.org/article/87/the-democratic-republic-of-congo>.
- Shawcross, Williams (2000): *Deliver Us From Devil. Warlords and Peacekeepers in a World of Endless Conflict*. London: Bloomsbury Publishing.
- Shleifer, Andrei – Vishny, Robert W. (1993): Corruption. *The Quarterly Journal of Economics*, Vol. 108, No. 3, s. 599–617.
- Smillie, Ian – Gebrie, Lansana (2002): Dirty Diamonds and Civil Society. *Partnership Africa Canada*, 15. 1. 2009, <www.pacweb.org/e/images/stories/documents/Dirty%20Diamonds.doc>.
- Soysa, Indry de (2000): The Resource Curse: Are Civil Conflicts Driven by Rapacity or Paucity? In: Berdal, M. – Malone, David M. (ed.): *Greed and Grievance Economic Agendas in Civil War*. London: Lynne Rienner Publishers.
- Stiefel, H. (1993): New Perspectives in Humanitarian Aid and Conflict Prevention. In: Druke, Luise (2000): *Peace and Human Rights Thesaurus Acroasium*, Vol. XXIV/Part 2. Thessaloniki: Institute of Public International Law and International Relations of Thessaloniki.
- Thomas, Timothy (1995): UN Crisis Management in Bosnia. *Vojenské rozhledy*, březen 1995.
- Vandenberg, Martina (2007): Peacekeeping and Rule Breaking: The Evolution and Failure of Anti-Trafficking Policy in Bosnia-Herzegovina. Příspěvek na Annual Meeting of the American Political Science Association, Chicago, 30. 8. 2007, <http://www.allacademic.com/meta/p210284_index.html>.
- Wendell, Jones (2003): Complex Adaptive Systems. In: Burgess, Guy – Burgess, Heidi (eds.): *Beyond Intractability*. Boulder: Conflict Research Consortium, University of Colorado, <http://www.beyondintractability.org/essay/complex_adaptive_systems/>.

Dokumenty

- Advocates for Human Rights (2005): UN Peacekeeping Mission Personnel and Trafficking In Woman, AFHR, 25. 2. 2009, <www.stopvaw.org/UN_Peacekeeping_Missions.html>.
- Bavier, Joe (2007): Congo: Peacekeepers Helped Gold Smugglers: UN Report. *Reuters*, <www.reuters.com/article/worldNews/idUSL1074686320070810>.
- BBC (2007): How Peacekeeping Works, BBC, 21. 8. 2010, <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/6524867.stm>>.
- Grafe, Rolf (2008): Conflict Sensitive Programming. Local Capacities for Peace Project, 18. 3. 2009, <<http://www.donoharm.info/index.html>>.
- Hagen, Jonas (2006): Fighting Sexual Exploitation and Abuse by UN Peacekeepers. *UN Chronicle Online Edition*, 19. 3. 2009, <http://www.un.org/Pubs/chronicle/2006/webArticles/1_21306_unp.htm>.
- Infoplease (2008): Congo – Democratic Republic. *Infoplease*, 18. 3. 2009, <<http://www.infoplease.com/ipa/A0198161.html>>.
- Klapper, Bradley (2007): UN expert: Atrocities against Congolese Women Go 'Far beyond Rape'. *North County Times*, 30. 7. 2007, <www.nctimes.com/articles/2007/07/31/news/nation/17_19_007_30_07.txt>.
- Loconte, Joseph (2005): The UN Sex Scandal. *The Weekly Standard*, Jan 3, 2005, Vol. 10, No. 16.
- Lynch Colum (2004): UN Sexual Abuse Alleged in Congo. *Washington Post*, 16th December 2004.
- MONUC (2006): About Monuc. MONUC, 21. 3. 2009, <www.monuc.org/News.aspx?newsID=11529&menuOpened=About MONUC>.
- OSCE (1995): OSCEBIH. B and Hercegovina Overview. Bosnia and Hercegovina at glance. Sarajevo: OSCE Mission to Bosnia and Herzegovina, 22. 3. 2009, <www.oscebih.org/overview/?d=7>.
- Partnership Africa Canada (2005): Diamond Industry 2005 Annual Report. Sierra Leone. Ottawa: Partnership Africa Canada, <http://www.pacweb.org/Documents/annual-reviews-diamonds/SierraLeone_AR_2005-eng.pdf>.
- Pike, John (1998): White Eagles, Serbian Radical Party. Federation of American Scientists – Intelligence Resource Programme, <www.fas.org/irp/world/para/white_eagles.htm>.
- Pike, John (2005): Serb Volunteer Guard „Arkan's Tigers“. Military. *Global Policy*, 9. 4. 2009, <www.globalsecurity.org/military/world/para/sdg.htm>.
- Robson, Tony (2002): Bosnia: The United Nations, Human Trafficking and Prostitution. The World Socialist Web Site, <<http://www.wsws.org/articles/2002/aug2002/bosn-a21.shtml>>.
- Roth, Kenneth (2007): UN: Hold Peacekeepers Accountable For Congo Smuggling. *Human Rights Watch*, 3. 3. 2009, <www.hrw.org/en/news/2007/07/22/un-hold-peacekeepers-accountable-congo-smuggling>.

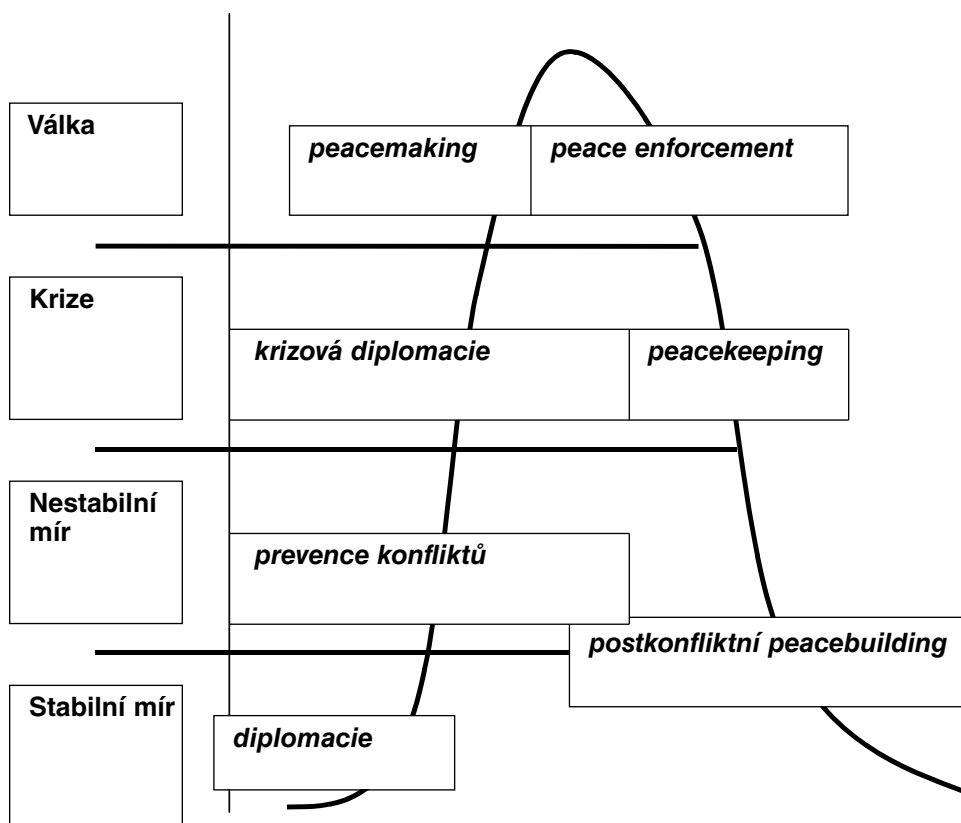
- Sengupta, Kim (2000): Kabbah is wWeak and Vulnerable Leader, Say Secret British Documents. *The Independent*, 12. 9. 2000.
- Stuart, Juliet (2003): Dark Side of Peacekeeping. *The Independent*, 10. 7. 2003.
- Sveredom (2004): Srebrenica Massacre. A photo Story. Bosnian Muslim Atrocities, 10. 4. 2009, <www.stormfront.org/forum/showthread.php?t=209735>.
- The Fund for Peace (2006): Failed State Index 2005. Washington D.C.: The Fund for Peace, <www.fundforpeace.org/web/index.php?option=com_content&task=view&id=103&Itemid=325>.
- Tigrat, Vincent (1997): The United Nations Mission in Bosnia and Hercegovina. *SFOR Informer*, Vol. 3.
- Traynor, Ian (2004): NATO Force „Feeds“ Kosovo Sex Trade. *The Guardian*, 7. 5. 2004.
- Transparency International (1995): 1995 TI Corruption Index. 15. 7. 1995, <<http://www.transparency.org/content/download/2915/18031/file/cpi1995.pdf>>.
- Transparency International (1998): Corruption Perception Index 1998, <http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/previous_cpi/1998>.
- Transparency International (2000): Corruption Perception Index 2000, <www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/2000>.
- Transparency International (2001): Corruption Perception Index 2001, <www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/2001>.
- Transparency International (2002): Corruption Perception Index 2000, <www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/2002>.
- Transparency International (2005): Corruption Perception Index 2005, <www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/2006>.
- Transparency International (2006): Corruption Perception Index 2006, <www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/2006>.
- Transparency International (2008): FAQ. Corruption, <www.transparency.org/news_room/faq/corruption_faq#faqcorr8>.
- United Nations General Assembly (1946): Convention on the Privileges and Immunities of the United Nations. *UN Audiovisual Library of International Law 2009*.
- United Nations (1993): Agreement between UN and the Government of Bosnia and Herzegovina on the Status of UNPROFOR in Bosnia and Herzegovina. *UN Juridical Yearbook 1993*.
- UN (1996): United Nations Protection Force – Background. Department of Public Information, United Nations, September 1996, <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unprof_b.htm>.
- UN (2003): UNMIBH: United Nations Mission in Bosnia and Herzegovina – Background. Peace and Security Section of the Department of Public Information, United Nations, 22. 3. 2009, <www.un.org/Depts/dpko/missions/unmibh/background.html>.
- UN (2005): UNAMSIL: United Nations Mission in Sierra Leone. Peace and Security Section of the Department of Public Information in cooperation with the Department of Peacekeeping Operations, United Nations, <<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unamsil/>>.
- UN (2009): MONUC Facts and Figures – United Nations Organization Mission in the Democratic Republic of the Congo. Peace and Security Section of the Department of Public Information in Cooperation with the Department of Peacekeeping Operations, United Nations, 19. 3. 2009, <www.un.org/Depts/dpko/missions/monuc/facts.html>.
- UNDP (2009): Human Development Report 2009. New York: United Nations Development Programme, <<http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2009/>>.
- UNDP (2010): Human Development Report 2010. New York: United Nations Development Programme, <<http://hdr.undp.org/en/>>.
- UN SC/1994/674/Add. 2 (1994): Final Report of the United Nations Commission of Experts Established Pursuant to Security Resolution 780 (1992), <http://www.law.depaul.edu/centers_institutes/ihrl/downloads/Annex_IB.pdf>.
- UN S/1995/444 (1995): Report of the Secretary-General pursuant to Security Council Resolutions 992 and 997, <www.idc.org.ba/documents/generalsecretaryreports/UNPROFOR_ROLE_IN_BOSNIA.pdf>.
- UN SC (1999): RES/1999/1270 – UN SC Resolution on the Situation in Sierra Leone, 2. 4. 2009, <www.reliefweb.int/rw/RWB.NSF/db900SID/MHII-5ZX8VB?OpenDocument>.
- UN SC (2000): S/2000/416, <www.un.org/Depts/dpko/monuc/mission.pdf>.
- US Department of State (2009): Background Note: Democratic Republic of Congo. Diplomacy in Action. Bureau of African Affairs, US Department of State, 18. 3. 2009, <www.state.gov/r/pa/ei/bgn/2823.htm#gov>.
- Wilcoxon, Andrew (2006): Serbia Website Posts Video 1995 Murder of Serb Pows by Croatian Paramilitary. *BBC Monitoring International Reports*, 8. 6. 2006, <www.freerepublic.com/focus/f-news/1678783/posts>.

Poznámka

Ráda bych poděkovala oponentům za jejich konstruktivní kritiku, dále jmenovitě panu Ing. Vítu Benešovi, Ph.D., a PhDr. Vítu Širůteckému za pomoc a odborné rady při práci na tomto článku.

Příloha č. 1

Konfliktní cyklus a řešení konfliktu

Pramen: Crocker, Chester – Hampson, Fen Osler – Aall, Pamela (eds.) (2001): *Turbulent Peace. The Challenges of Managing an International Conflict*. Oxford: Blackwell Publishing.